

JUDR. JAN KARLÍK (1895–1944). ZAPOMENUTÁ OSOBNOST ČESKOSLOVENSKÉ VOJENSKÉ VĚDY

STANISLAV POLNAR

Úvodem

Československý stát musel po svém vzniku na konci října roku 1918 budovat novou státní a mocenskou strukturu. I když v mnohém vycházel z rakousko-uherských vzorů,¹ týkalo se „odrakouštění“ všech sfér veřejného života, což se nevyhnulo ani armádě² a vojenské vědě. Právě osoba Jana Karlíka představuje v tomto ohledu myslitele originálního, neotřelého a vycházejícího z domácích českých, respektive československých podmínek. Nechyběla mu osobní ctižádost a netajil se ambicemi stát se českým Carlem von Clausewitz,³ což byl na poli teorie vojenství bezesporu nemalý cíl.⁴ Jeho pestré a dramatické životní osudy jej vybavily mnoha zkušenostmi, které zužitkoval ve svých odborných pracích, které zasvětil vojenským a politickým otázkám. Karlíkova osobnost byla navíc silná a do značné míry výstřední, což ovlivňovalo i jeho politické názory a mezilidské vztahy. Vojenství a politika se v jeho životě vždy úzce prolínaly a spolu s vlasteneckými postoji nakonec zapříčinily i jeho tragický konec. Téměř na samotném konci 2. světové války musel přijmout smrt z rukou nacistických okupantů, jimž se neohroženě postavil na odpor. Jeho zapomenutému myšlenkovému odkazu jsou proto věnovány následující řádky.

Život a vojenská kariéra

Jan Karlík, právník, vojenský teoretik, účastník I. a II. odboje, se narodil 14. ledna 1895 v Městci Králové otci Janovi budoucímu kariéru vrchního rady finanční kontroly a matce Emilii Karlíkové, rozené Králové, která pocházela ze statkářské rodiny. Středoškolská studia zahájil v roce 1906 v Chrudimi. V jejich průběhu se

---

1 Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého (Veřejně vyhlášen dne 28. října 1918.) č. 11/1918 Sb. z. a n.

2 Kalhous, Rudolf: Budování armády. Praha 1936, s. 201.

3 Gajda, Radola – Karlík, Jan: Válka a my. Nákladem vlastním, Praha 1927, s. 4.

4 Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (1780–1831) byl pruský generál, strateg a vojenský teoretik. Jeho životním a dodnes studovaným dílem se stala kniha O válce.

záhy projevil některé jeho povahové rysy, k nimž patřila zásadovost, ale také značná konfliktnost. Pro spory s profesory⁵ propadl z mravů a střídal vzdělávací ústavy. Do jeho života, podobně jako v případě mnoha jeho vrstevníků, výrazně zasáhla apokalypsa I. světové války. Po maturitě na českém vyšším gymnáziu v Hradci Králové roku 1915 narukoval jako jednorocní dobrovolník do rakousko-uherské armády poté, co byl 15. března téhož roku odveden u okresního doplňovacího velitelství v Čáslavi.⁶ Po několikaměsíčním nasazení na ruské frontě absolvoval důstojnický kurz při Tereziánské vojenské akademii na Vídeňském Novém Městě a Vojenské akademii Františka Josefa (1916–1917), mimo jiné též s jezdeckým výcvikem.⁷ Následovalo převelení na italskou frontu, kde Karlík neváhal riskovat a proslul mnoha odvážnými činy. Jejich vrcholem se stal okamžik, kdy 13. ledna 1918 přeplaval pod rakouskou palbou řeku Piavu a přešel na stranu Dohody. Jan Karlík poté vstoupil do armády ve francouzském Cognacu, a to jako střelec 2. administrativní roty 33. francouzského střeleckého pluku. Poté následovalo zařazení do kádrového rámce 21. čs. střeleckého pluku č. 8, přičemž se již k 1. březnu 1918 dočkal jmenování poručíkem.⁸ V bojích se tento novopečený legionář a zpravodajský důstojník opět velmi osvědčil. V čele malé jednotky prováděl odvážný průzkum v německém týlu a získával zde zajatce jako primární zdroj informací o nepříteli.⁹ Za tuto bojovou činnost obdržel u Verdunu francouzský válečný kříž s bronzovou hvězdou. Dekorován byl též Československým válečným křížem 1914–1918.¹⁰

Do vlasti se vrátil dne 11. ledna 1919 jako nadporučík, a to s 6. rotou již zmíněného 21. čs. střeleckého pluku.¹¹ V červnu téhož roku pak dosáhl hodnosti kapitána v době, kdy se jako velitel roty účastnil od května československo-maďarského konfliktu na východním Slovensku. Maďarský vpád zastihl čs. branné síly v této oblasti nepřipravené a jen díky velké odvaze naprosté většiny našich vojáků lze přičítat ubránění této části republiky.¹² To se týká i úlohy Jana Karlíka. Jeho rota

---

5 Vojenský historický archiv (VHA) Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlik, geb. 14. 1. 1895, s. 1.

6 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, prvopis kvalifikační listiny JUDr. Jan Karlík, část I.

7 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlik, geb. 14. 1. 1895, s. 1.

8 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, opis výpisu o průběhu služby příslušníka čs. zahraničního vojska, Praha 24. ledna 1947, s. 1.

9 Karlík, Jan: Proč jsem šel z armády? Lech: list českého liberalismu 3, 1928, s. 2.

10 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, prvopis kvalifikační listiny JUDr. Jan Karlík, položka (21) Vyznamenání a pochvalná uznání.

11 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, opis výpisu o průběhu služby příslušníka čs. zahraničního vojska, Praha 24. ledna 1947, s. 2.

12 Šrobár, Vavro: Čo znamenal vpád Bélu Kúna pre nás a pre Maďarov. In: Zimák Josef: Vpád maďarských bolševikov na Slovensko v roku 1919. Bratislava 1936, s. 9–12.

bojovala v okolí Prešova s maďarskými jednotkami o jimi obsazené obce nebo se pokoušela napadat přesunující se nepřátelské kolony. Karlíkovy velitelské návrhy se týkaly plánu útoku na nepřátelskou divizi (!), díky čemuž se dostal do konfliktu s nadřízenými. Jan Karlík tedy vystupoval opět jako odvážný francouzský legionář, ale 19. června 1919 pro něj slovenská válka skončila. Onemocněl totiž žloutenkou a byl odsunut do vojenského lazaretu v Olomouci,¹³ kde se léčil až do začátku měsíce září. Poté se mu otevřely nové strategické obzory, neboť od 1. listopadu 1919 do konce srpna 1921 studoval na Vysoké válečné škole v Paříži. Zde navázal osobní přátelství s rozporuplným legionářským generálem Radolou Gajdou (1892–1948), které výrazně ovlivnilo jeho další osudy. Gajda Karlíkovi radil, aby zastával vůči Francouzům umírněnější postoje. Karlík totiž prohlašoval, že německý generál Erich Ludendorff¹⁴ ovládal vojenskou taktiku lépe, než francouzští velitelé. Totéž se týkalo Karlíkových názorů na převahu německého strategického myšlení. Z tohoto důvodu mu byla na vojenském cvičení přidělena podřadná role, a když ji odmítl vykonávat, měl být údajně propuštěn z pařížské školy bez závěrečného diplomu.¹⁵ Jeho vojenská personální dokumentace však k tomu dává jednoznačnou odpověď.¹⁶ Karlík Vysokou válečnou školu úspěšně absolvoval. Pařížský pobyt se pro něj stal tak či onak výjimečným. Bydlel v bytě přímo pod Eiffelovou věží a v průběhu pařížských studií se oženil.¹⁷

Po návratu z Paříže získal u ministerstva národní obrany (MNO) značnou neoblíbenost díky svým neortodoxním názorům na výstavbu nově se formující armády i československého branného systému jako celku. K tomu jej inspirovala nejen svérázná povaha, ale zajisté též válečné zkušenosti spolu s kvalitním vojenským a zároveň právnickým vzděláním. Při službě v armádě totiž studoval práva na Karlově univerzitě v Praze, kde dosáhl doktorátu v červnu 1923. Intenzivně rozpracovával teoretické otázky soudobého vojenství, a proto byl v letech 1924¹⁸ a 1925¹⁹ oceněn v soutěžích uspořádaných Vědeckým ústavem

13 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlík, geb. 14. 1. 1895, s. 4.

14 Erich Friedrich Wilhelm Ludendorff (1865–1937) – byl německý generál a politik. Spolu s polním maršálem Paulem von Hindenburgem (1847–1934) vytvořili základy německé strategie, operačního umění a taktiky na frontách I. světové války.

15 Klimek, Antonín – Hofman, Petr: Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda. Praha, Litomyšl 1995, s. 55.

16 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, prvopis kvalifikační listiny JUDr. Jan Karlík, Část I.

17 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlík, geb. 14. 1. 1895, s. 5.

18 Soutěž Čsl. vědeckého ústavu vojenského z r. 1924 a vypsání soutěže na rok 1925. Vojenské rozhledy, 5, 1924, s. 670.

19 Výsledek soutěže rozepsané Vědeckým ústavem vojenským na r. 1925. Vojenské rozhledy, 6,

vojenským. V roce 1927 zaujala v soutěži pořádné Ústředním svazem jednot československých poddůstojníků z povolání Karlíkova práce k otázce postavení rotmistřů v armádě.²⁰ Odsuzoval však zároveň i dominantní úlohu Francouzské vojenské mise v Československu při budování čs. branné moci. V tisku navíc kritizoval i plán ministra zahraničních věcí dr. Edvarda Beneše z počátku 20. let postoupit tatranskou Javorinu Polsku výměnou za výhodnou obchodní dohodu. Poukazoval na strategickou hodnotu tohoto pohraniční území pro zabezpečení životně důležité bohumínsko-košické dráhy. Československo-polský spor o toto území byl nakonec diplomaticky urovnán na jaře roku 1924²¹ a Javorina zůstala ve státoprávním rámci ČSR.²² Rada Společnosti národů, Mezinárodní soudní dvůr a velvyslanecká konference však tato strategická hlediska nesdílely a spor považovaly za okrajový, vykonstruovaný a zbytečný.²³

Kapitán Karlík byl následně díky svým názorům diskriminačně převelen z hlavního štábu v Praze, kde zpracovával vysoce důležité mobilizační dokumenty organizačního oddělení, k náhradní 3. horské pěší rotě (horský prapor č. 1) dislokované ve slovenském Dolném Kubíně, a to jako subalterní důstojník. Stalo se tak na přímou telefonickou intervenci z Benešova ministerstva zahraničí. V místě nového služebního zařazení nemohl v průběhu roku 1923²⁴ zúročit své mimořádné vzdělání, ani zkušenosti z války a služby na hlavním štábu. To se odrazilo i v jeho vztazích s nadřízeným velitelem praporu. Služební charakteristiky hovořily v této době o Karlíkově vysokém sebevědomí a mimořádné fyzické kondici. Zároveň však zdůrazňovaly jeho údajně malé praktické zkušenosti, nedostatečnou ukázněnost a sklony k ukvapeným úsudkům. Navíc se od 24. května 1923 nacházel v soudním vyšetřování pro obvinění dle § 156²⁵ vojenského trestního zákona č. 19/1855 ř. z., a to z důvodu porušení subordinace (uražení nadřízeného).²⁶

1925, s. 634.

20 Naše soutěž. Hlas národní obrany, 4, 1927, s. 59.

21 Jakubec, Pavol: Československo-polský spor o Javorinu v kontexte bilaterálních vztahů mezi vojnového období (1921–1939). Diplomová práce. Filozofická fakulta UK. Praha 2009, s. 188.

22 Javorina naše. Československý legionář 5, 1923, s. 6.

23 Břach, Radko: Československo a Evropa v polovině dvacátých let. Praha 1996, s. 128.

24 VHA Praha, Sbírká personálních spisů, vložka k prvopisu kvalifikační listiny Karlík Jan, část I. (17) Popis služební činnosti.

25 Porušení subordinace, která se považuje za přečin: Porušení subordinace, na něž v předcházejících § § 147 až 155 není uložen trest pro zločiny stanovený, trestají se jako přečiny vězením a podle okolností rovněž i podle poměru vojenského pořadí mezi pachatelem a uraženým, zvláště když by se to opakovalo, tuhým vězením od jednoho týdne až do šesti měsíců, u poddůstojníků též degradací a u důstojníků propuštěním.

26 VHA Praha, Sbírká personálních spisů, vložka k prvopisu kvalifikační listiny Karlík Jan, část II. (23).

V důsledku všemožných ústrků se Karlík nervově zhroutil a nechal se strhnout k nepředloženému jednání. Písemně si mimo služební postup stěžoval příliš ostrými formulacemi na své nadřízené, demotivován rezignoval do značné míry na své povinnosti velitele roty a svévolně se vzdálil ze svého slovenského služebního působiště.²⁷ To bylo do značné míry pochopitelné, protože jeho převelení do Dolního Kubína zapříčinilo současně krach jeho prvního manželství. Karlíkova první žena studovala v Praze medicínu a neohdala studia opustit.²⁸ Kariéra odvážného francouzského legionáře tak v armádě pomalu končila. Brigádním soudem v Košicích²⁹ byl za své, z větší části vykonstruované, delikty odsouzen na deset dní vězení zotřených dvěma posty³⁰ a souběžně odeslán na dovolenou s čekáním mimo službu. To vše vyústilo k 1. květnu roku 1925 v jeho superarbitraci, přeložení do výslužby a v odchod do civilního života. A navíc podtrženo poněkud ponižující poznámkou o nezpůsobilosti k řadové službě.

Jan Karlík se díky svým schopnostem a právníckému vzdělání v civilním životě neztratil. Zprvu působil pět let jako advokátní koncipient bez nároku na odměnu,³¹ ale po splnění předepsaných kvalifikačních požadavků provozoval advokátní praxi v rámci vlastní kanceláře v Praze. Stal se též poradcem pro otázky zbrojní výroby Škodových závodů v Plzni.³² Zásadních změn doznal i jeho osobní život. V roce 1926 se podruhé oženil. Ze svazku s manželkou Terezií (též Zinou) se narodili tři synové, Jan, Lubor a Oldřich.³³ Dědicem otcových intelektuálních schopností se stal zejména prostřední Lubor, narozený 15. února 1928, který po válce Československo opustil. V roce 1965 získal doktorát na kalifornské Stanfordské univerzitě v USA v oblasti kybernetiky a jejích aplikací v průmyslové a politické ekonomii. Jako profesor též přednášel na Washingtonské univerzitě. Dr. Lubor Karlík se stal v letech 1967–1988 stálým členem Generálního sekretariátu Organizace spojených národů (OSN) a jedním ze zakladatelů Organizace OSN

27 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, výpis ze záznamu o trestech kapitána gen. št. Jana Karlíka.

28 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlik, geb. 14. 1. 1895, s. 7.

29 Vojenský úřad justiční služby, vznikl nově 20. 1. 1919 na základně zákona č. 89/1918 Sb. z. a n. Jako soud první instance soudil přečiny a zločiny vojenských osob s výměrou trestu nižší než šest měsíců vězení. Viz Fidler, Jiří – Sluka, Václav: Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–1938. Praha 2006, s. 69.

30 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, čís. jed. 634/dův., výpis ze záznamu o podmíněně odsouzených gážistech – kpt. gšt. JUDr. Jan Karlík.

31 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Lebenslauf des. Dr. jur. Johann Karlik, geb. 14. 1. 1895, s. 9.

32 Klimek, A. – Hofman, P.: Vítěz, který prohrál: generál Radola Gajda, s. 60.

33 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Národní obranný svaz, prohlášení ze dne 15. 3. 1947, s. 2.

pro průmyslový rozvoj (UNIDO). V závěru existence jednotného Československa, tedy státu, jemuž jeho otec obětoval i svůj život, pak vyučoval na Vysoké škole ekonomické v Praze (1990–1992).³⁴

Kromě osobního života se Jan Karlík angažoval v neposlední řadě v nakladatelském obchodě a veřejné publicistice. V letech 1926 až 1932 vlastnil a vydával žurnál *Lech: noviny českého liberalismu*,³⁵ jehož byl i odpovědným redaktorem se všemi právními důsledky (cenzurní zásahy, konfiskace připraveného tisku atd.). Velmi často zde uveřejňoval krátké novinářské texty o armádních tématech. Jednalo se o úvahy nad strukturou československého branného systému či branné moci. Doktor Karlík patřil ke skálním odpůrcům brigádního systému a exteritoriálního systému doplňování.³⁶ V *Lechovi* se objevovaly též výňatky z Karlíkových obsáhlejších monografií či popularizace různých vojensko-politických témat. Zmiňme v tomto ohledu například otázku volebního práva vojáků či problémy vojenské kázeňské pravomoci. Noviny zaujímaly v mnoha ohledech rázná nacionalistická stanoviska, a proto se nevyhýbaly ani typicky antikvárním tématům. Jednalo se například o již jedno století trvající diskuze o pravosti rukopisů královédvorského a zelenohorského či archeologické bádání nad artefakty dokazujícími odvěkost „slovanského živlu.“

Na šikmé ploše politiky

Pro Jana Karlíka a jeho veřejnou angažovanost se stalo osudným již zmíněné setkání a následné osobní přátelství s rozporuplným generálem a hrdinou sibiřských legií Radolou Gajdou.³⁷ Ten byl Karlíkovi blízký i povahově, a to zejména svou inteligencí, velitelskými schopnostmi a v neposlední řadě i osobní odvahou.³⁸ Gajda nebyl, podobně jako Karlík, obdivovatelem francouzské vojenské doktríny a její pražské vojenské mise. V roce 1925 využil svého vlivu podnáčelníka Hlavního štábu čs. branné moci a přispěl k ukončení činnosti francouzského generála Mittelhausera³⁹ jako svého náčelníka a nadřízeného.⁴⁰ Díky tomu a svým nesporným odborným předpokladům se postupně vypracoval až do pozice zastupujícího

---

34 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Resume – dr. Lubor Karlík.

35 *Lech: list českého liberalismu*. Praha 1926–1932. Roč. 1 (1926) – roč. 3 (1928), roč. 4 (1930/32).

36 Karlík, Jan: Jak vypadá naše armáda? *Lech: list českého liberalismu* 13, 1926, s. 1–2.

37 Gajdův osobní pohled na ruskou anabázi viz Gajda, Radola: *Moje paměti*. Praha 1924.

38 Dostál, Otakar: *Generál ruských legií Radola Gajda a jeho účast v sibiřské anabasi*. Praha 1927, s. 6.

39 Eugène Desiré Antoine Mittelhauser (1873–1949) – byl francouzský generál a pozdější velitel Francouzské vojenské mise v Československu. V letech 1921 až 1925 působil na pozici náčelníka československého Hlavního štábu branné moci.

40 Jurman, Olin: *Nepřítel Masaryka: neobyčejný život generála Radoly Gajdy*. Praha 2020, s. 187–188.

náčelníka hlavního štábu, kterou zastával od 20. března 1926.⁴¹ První československý prezident T. G. Masaryk však v divizním generálu Gajdovi viděl doslova nepřítele demokracie⁴² a nositele pravicových autoritářských názorů vyznávajícího ideje italského korporativního fašismu.⁴³ Následovalo proto nejasné obvinění z prosovětské špionáže⁴⁴ a přípravy pravicového převratu, což vyústilo v polovině srpna 1926 v jeho odvolání z funkce a propuštění z armády.

Jan Karlík se s vervou a entuziasmem jemu vlastním vrhl do boje o Gajdovu očistu a již v červenci téhož roku sepsal brožuru *Případ generála Gajdy*. Karlík sám sebe označil za „fanatika pravdy“⁴⁵ a vyjádřil naprostou víru v generálův ryzí charakter a nevinu. *Případ* se dobře prodával, dočkal se opakovaných vydání a přinesl svému autoru nemalé finanční prostředky. Na Gajdovu obhajobu uveřejňoval Karlík i větší množství článků ve svém Lechu. Perzekuovaný sibiřský generál Karlíkovi předával informace o svém případě tak, aby Lech uveřejňoval články na jeho obhajobu.⁴⁶ Mohla tak být před veřejností zpochybňována jeho degradace, údajně předávání tajných materiálů sovětské straně či zástupná obvinění z neoprávněného užívání doktorské titulu či finančních prostředků před nástupem do čs. armády.⁴⁷ Kritiky nezůstal ušetřen ani prezident republiky T. G. Masaryk, jelikož narušil kompetenci MNO a nechal si Gajdův kárný spis předložit mimo procesní postup k právnímu posouzení.⁴⁸

Přes vášnivou kampaň na Gajdovu obranu se však dr. Karlík zřetelně distancoval od jeho pravicově nacionalistických politických názorů, jež chápal jako neplodný šovinismus. Zásadně se též rozcházel v názorech na Československou obec legionářskou, která se od roku 1921 stala střechovou organizací pro naše zahraniční vojáky z bojů 1. světové války. Jejím programem bylo zejména prosazování legionářských idejí, aniž by však legionáře zároveň pohltila a zneužila pro

41 Stehlík, Eduard: *Srdce armády: Generální štáb 1919–2009*. Praha 2009, s. 17.

42 Galandauer, Jan: Nemá-li být zničen stát, musí být zničen Gajda! *Historie a vojenství*, č. 3, 1996, s. 158–159, s. 158–163.

43 Gajda, Radola: *Stavovská demokracie národního státu: úvahy o mravní a hmotné stavbě státu*. Praha 1934, s. 55.

44 „Svého pobytu na válečné škole v Paříži a důvěry, jež byla mu jako československému generálovi přirozeně věnována, zneužívá Gajda k tomu, aby prodával Sovětskému Rusku cenné vojenské tajnosti našeho spojence Francie.“: viz Kurfürst, František: *Radola Gajda: legenda a skutečnost*. Praha 1926, s. 48.

45 Karlík, Jan: *Případ generála Gajdy: příčiny, podstata, osoby*. Praha 1926, s. 3.

46 Karlík, Jan: Jak bylo prováděno s generálem Gajdou kárné řízení? *Lech: list českého liberalismu* 27, 1927, s. 1.

47 Karlík, Jan: Dva otevřené listy: panu ministru Národní obrany. *Lech: list českého liberalismu* 28, 1927, s. 1.

48 Karlík, Jan: *Případ gen. Gajdy a president republiky*. *Lech: list českého liberalismu* 7, 1927, s. 1.

politický systém první republiky.⁴⁹ V roce 1923 však právě Gajda vedení obce ostře obvinil z propagování zájmů vybraných politických stran či jednotlivců, ztráty sympatií v národě, nedostatečné propagace legionářských myšlenek a z oslabení vlivu legionářstva na veřejné dění.⁵⁰ S tím Karlík jako člen organizace nemohl souhlasit, zvláště když jeho přítel generál nepokrytě vyzýval ke svržení tehdejšího vedení obce svými příznivci. Dr. Karlík však ani v tomto ohledu nezapřel svou vrozenou excentričnost. Československá obec legionářská jej pro porušení programu a povinné kázně dne 1. září 1927 vyloučila ze svých řad.⁵¹

Karlíkův i Gajdův vynucený odchod z armády pak po mnoho let propojoval jejich politické aktivity. Teď již bývalý generál se rozhodl vstoupit do politiky, a proto na počátku ledna 1927 uchopil otěže Národní obce fašistické (NOF) a až do nacistické okupace se stal jejím vůdcem. Jím vedená strana kromě svých politických idejí nezakrytě propagovala i Gajdův osobní kult.⁵² Ten ve svém manifestu z roku 1927 deklaroval základní fašistickou premisu, za niž považoval obrodu nacionalismu jako důsledek rozkladu liberalistických a socialistických soustav ve smyslu ekonomickém, sociálním i státoprávním. Nepřekvapí, že nositelem a ochranitelkou státní myšlenky byla v Gajdových očích armáda jako významný národně sjednocující element.⁵³ Vývoji v radikální ale jinak korektní politickou sílu však zabránily dvě skandální události, jejichž původci se stali právě čeští fašisté. Jednalo se nejdříve o sázavskou aféru z 23. srpna 1927, kdy skupina členů NOF přepadla v letním bytě na Sázavě radu MNO dr. Vorla. Cílem akce jako ze špatného dobrodružného filmu se stalo zabavení spisové dokumentace týkající se již zmíněné Gajdovi špionážní aféry.⁵⁴ Následný nechvalně proslulý „Židenický puč“ z ledna roku 1933 zorganizovaný brněnským příznivcem českých fašistů Ladislavem Kobsinkem⁵⁵ pak vyzněl spíše jako parodie na Mussoliniho Pochod na Řím (říjen 1922), než jako reálný pokus o fašistické uchopení moci v Československu. Úloha Radoly Gajdy v aférách není jasná, nicméně v obou případech trestní soudy konstatovaly podíl bývalého sibiřského generála na jejich přípravě

---

49 Zmrhal, Karel (redakce): Dva roky práce Československé obce legionářské. Praha 1925, s. 3.

50 Šedivý, Ivan: Vznik Nezávislé jednoty československých legionářů. Historie a vojenství č. 6, 1996, s. 47–60, s. 53.

51 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (č. 88867/47), Presidiu policejního ředitelství v Brně – dr. Karlík Jan, odpověď k dotazu ze dne 8. listopadu 1927.

52 Vodák, V. L.: NOF Národní obec fašistická a její vůdce Radola Gajda. Praha 1934, s. 7.

53 Gajda, Radola: Manifest (1927). In: Generál Radola Gajda: k výročí 70 let od smrti hrdiny. Praha 2018, s. 36–39, s. 39.

54 Cháb, Václav: Spasí Radola Gajda a jeho fašismus náš lid? Praha 1932, s. 9–10.

55 Pejšoch, Ivo: Židenický puč. Historie a vojenství č. 4, 2006, s. 20–36, s. 20.

či minimálně alespoň jeho vědomost o nich.⁵⁶ A to Gajdovi ani NOF na politické důvěryhodnosti rozhodně nepřidalo.

Jak již bylo řečeno, vztah Jana Karlíka ke Gajdově politické linii a jeho NOF lze charakterizovat jako více než protikladný a kolísavý. Politicky se ostatně angažoval ještě před vznikem NOF jako střeškové organizace českých fašistů 24. března 1926.⁵⁷ V roce 1925 totiž kandidoval ve volbách do poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé na kandidátce Národní strany práce,⁵⁸ jež byla neúspěšným politickým projektem prof. JUDr. Jaroslava Stránského. Až do Mnichova a nacistické okupace pak Karlíkův vztah k NOF prošel mnoha peripetemiemi. Zpočátku, již po vypuknutí Gajdovi aféry, byl přímo jejím členem, řečníkem a přispěvatelem do fašistického tisku. V roce 1927, před komunálními volbami do obecního zastupitelstva v Praze, se stal svolavatelem tábora lidu na pražském Havlíčkově náměstí, kde slíbil v případě zvolení nastolení radikálního politického kurzu. Na kandidátce Národního občanského bloku pak ve volbách uspěl a byl zvolen. V NOF jej však považovali za exponenta právě Jaroslava Stránského a Jan Karlík proto k 1. lednu 1928 ze strany vystoupil. Po další čtyři roky se pak o fašistické hnutí nestaral. Nevěřil v jeho politickou sílu a jednotu, kdy poukazoval na neustálé hádky a rozmlísky mezi jeho příslušníky. Zdůrazňoval dále nutnost prosazování obsahových atributů demokracie a nikoliv jejich formálních znaků, jež nejsou schopny vytvořit skutečnou vládu lidu.

Jan Karlík přesvědčeným fašistou tedy s vysokou pravděpodobností nikdy nebyl.⁵⁹ V roce 1932 však na základě stále trvajících přátelství s Radolou Gajdou přistoupil na jeho nabídku, aby řídil s ním spojené tiskové záležitosti. V roce 1935 pak byl Karlík stále uváděn jako čelný pracovník NOF a v roce 1936 došlo k zamítnutí jeho zápisu do seznamu obhájců ministerstva spravedlnosti a vnitra, a to z důvodu údajné propagace fašismu.⁶⁰ Úřední místa též argumentovala jeho údajnou duševní chorobou. V roce 1937 pak bylo vůči němu vedeno trestní řízení pro přečin dle

56 Sázavská aféra č. III. Národní osvobození 169, 1929, s. 9.

57 Suchánek, Marek: Národní obec fašistická na Moravě v letech 1926–1938. *Studia Historica Brunensia* 1, 2010, s. 31–47, s. 31.

58 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), presidium policejního ředitelství v Brně příp. ze dne 15. 9. 1932 č. j. ad 2814/pres.-2. žádá o sdělení osobních dat, politické činnosti a styků Dr. Jana Karlíka.

59 Nakonečný, Milan: *Český fašismus*. Praha 2006, s. 80.

60 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), čj.: AS/3-400/49-87, informace k došetření provedeném k osobě KARLÍK Jan, 14. 1. 1895 v Městci Královém.

ustanovení § 11 odst. 2 zákona na ochranu republiky⁶¹ pro veřejnou fašistickou činnost. Existují dokonce doklady o tom, že se v roce 1938 přihlásil do organizace Nové Československo – Vlajka⁶² (číslo legitimace 4501), z níž byl posléze v roce 1940 vyloučen pro neplacení příspěvků.⁶³ Politickou charakteristiku dr. Jana Karlíka tak zřejmě nejlépe vystihuje policejní hlášení ze srpna 1934, dle něj není zřejmé, se kterou politickou stranou sympatizuje, neboť často mění názory a hájí den ode dne opačná stanoviska.⁶⁴

Nová válka, odboj a smrt na popravišti

Karlíkova politická angažovanost v období první republiky byla do značné míry rozporuplná. Závěr jeho života však podal důkaz o ryzím vlastenectví, které jako bytostný Čechoslovák vždy prosazoval. V kritickém roce 1938 se dobrovolně podrobil cvičení u organizační skupiny 1. oddělení štábu sboru, které ukončil s velmi příznivým služebním hodnocením dne 2. září v Košicích. Přednosta této skupiny jej označil za bystrého a pohotového důstojníka s logickým úsudkem.⁶⁵ Osudným se Janu Karlíkovi stal až 15. březen 1939, zánik československé státnosti a vznik nacisty ovládaného protektorátu. Na podzim roku 1940 založil odbojovou skupinu s názvem Národní obranná stráž, jež byla součástí celostátního Národního obranného svazu (NOS).⁶⁶ Karlík začal soustavně budovat její ilegální struktury na celém protektorátním území a mimo to hledal cesty pro její propojení s dalšími českými odbojovými organizacemi. Podařilo se mu navázat styky i s Ústředním vedením odboje domácího, rozšiřoval vlastenecké letáky a později též dodával ošacení parašutistům z Velké Británie. Do řad NOS přiváděl odbojáře orientované především pravicově a nacionalisticky. Jednal patrně po dohodě s ústředními strukturami domácího odboje, protože kompaktní NOS vznikl jako částečná náhrada za rozbití první vojenské garnitury Obrany národa na přelo-

---

61 Ustanovení § 11 zákona ze dne 19. března 1923 na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. z. a n. (urážka presidenta republiky).

62 Hnutí Vlajka existovalo v letech 1928 až 1942, jednalo se o okrajové československé nacionalistické a parciálně i o fašistické hnutí včetně stejnojmenného časopisu. V době Karlíkova vstupu se jednalo spíše o krajně pravicový studentský spolek.

63 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), přihláška dr. Jan Karlík ze dne 13. 2. 1938.

64 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), k č. j. 16217 pr. Ai 34, zpráva ze dne 11. VIII. 1934.

65 VHA Praha, Sběrka personálních spisů, vložka k čj. 94.208/1. osob. 1938, posudek org. skupiny o kpt. gšt. v. v. Janu Karlíkovi při vykonávání jeho dobrovolného cvičení, Košice 2. září 1938.

66 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), potvrzení, Praha 10. března 1947.

mu let 1939/1940.⁶⁷ Dr. Karlík vyvinul maximální energii a osobní odvalu, aby vytyčený úkol splnil. V listopadu 1940 začal ilegálně šířit vlastenecký manifest „Čechové“, který se stal důležitým historickým pramenem k otázce protinacistického odboje.⁶⁸ Do odbojové činnosti vložil veškerou svou osobní energii tak, jak to ostatně činil ve věcech veřejného zájmu i dříve.

Karlíkovy odbojové aktivity přirozeně nezůstaly utajeny před nacistickými bezpečnostními složkami v protektorátě (gestapo⁶⁹, SD⁷⁰). Jejich kolaborující konfidenti⁷¹ proto logicky pronikli i do NOS, a to v rámci budování tzv. volavčích sítí sloužících k vyprovokování a následnému zatýkání českých odbojářů.⁷² I v případě odbojové činnosti Jana Karlíka se angažovalo jedno z nejschopnějších a zároveň nejvíce bezcharakterních vyzvědačských „es“ pražského gestapa a SD, po válce nechvalně proslulý Jaroslav Nachtmann (1915–1995). V ruku tohoto bývalého vzorného československého dopravního policisty se sbíhaly nejdůležitější zpravodajské sítě gestapa. Pracoval jako řídicí orgán mnoha agentů, kteří působili proti parašutistům, partyzánům a domácím odbojovým organizacím.⁷³ Nachtmann vyslal do NOS více svých konfidentů, ale přibližně od ledna 1942⁷⁴ se s JUDr. Karlíkem začal stýkat osobně, aby prověřil udavačskou činnost svých podřízených. Schůzky se uskutečňovaly v Karlíkově advokátní kanceláři v pražské Jindřišské ulici a Nachtmann odůvodňoval svou přítomnost z vyhaného titulu ilegálního pracovníka u české protektorátní policie. Někdy se jejich setkání účastnilo i 10 či 12 vedoucích funkcionářů NOS, což vedlo k jejich dekonspiraci. Plány NOS lze charakterizovat dle zjištění gestapa jako přímočaré, tedy v příhodnou válečnou dobu provést ozbrojené odstranění nacistického okupačního režimu v Československu.⁷⁵

67 Obrana národa představovala na počátku okupace dominantního aktéra na poli vojenského odboje, sdružovala především bývalé vojáky z povolání. V politických otázkách pak postupovala paritně s Politickým ústředím a Petičním výborem Věrní zůstaneme. Viz Kokoška, Stanislav: Obrana národa v dokumentech 1939–1942. Praha 2017, s. 5.

68 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Národní obranný svaz 1939 až 1945 (bývalé podzemní vojenské hnutí), prohlášení z 15. 3. 1947, s. 1.

69 *Gestapo* – jedná se o zkratku z Geheime Staatspolizei, česky „tajná státní policie“.

70 SD (Sicherheitsdienst) – zpravodajská služba SS.

71 Pejčoch, Ivo: Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravisti: osoby popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945–1948. Cheb 2017, s. 8.

72 Jurman, Olin: Čeští Jidášové: největší zrádci v našich dějinách. Praha 2019, s. 160–161.

73 Kyncl, Vojtěch: Bestie: Československo a stíhání nacistických zločinců. Praha 2019, s. 217.

74 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), příloha k čj. ASU-1042/95, ev. 75 - Nachtmann, s. 3 (118).

75 VHA Praha, tamtéž, s. 2 (117).

Nacisté poměrně brzo získali veškerý důkazní materiál, a proto se zatčení dr. Karlíka, jeho manželky, jejího mladšího bratra a Karlíkova syna Jana dne 9. dubna 1942⁷⁶ stalo již pouhou rutinní záležitostí. Následná vyšetřovací vazba gestapa v Petschkově paláci⁷⁷ a věznici na Pankráci⁷⁸ měla očekávaný průběh spočívající v brutálním mučení, nekonečných výsleších a vězeňské izolaci. U Karlíka se projevily staré psychické obtíže a lze konstatovat, že se opět zhroutil. Proto byl znalecky zkoumán na základě žádosti vyšetřujícího soudce⁷⁹ berlínského Lidového soudního dvora.⁸⁰ Psychiatrické pozorování proběhlo od 28. ledna do 27. března 1943 a provedla je psychiatricko-neurologická klinika německé Karlovy univerzity.⁸¹ Pochopitelná psychická krize se u Jana Karlíka projevila i v tom, že od března do července téhož roku sepisoval opakovaně memoranda pro samotného říšského kancléře Adolfa Hitlera. V nich označil bez obalu válku pro Německo za prohrou a oznámil své osobní ambice stát se prezidentem osvobozeného Československa.⁸² Mentální rozklad se stal předzvěstí Karlíkova fyzického konce. Poslední dny svého života prožil v německé policejní věznici gestapa v Terezíně-Malé pevnosti.⁸³ Dne 19. srpna 1944 zde byl pak nacisty zastřelen.⁸⁴

---

76 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), osvědčení Jan Karlík, JUDr., podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb.

77 Petschkův palác (Pečkův palác, Pečkárna) využívala hlavní úřadovna gestapa v protektorátu jako své sídlo v letech 1939–1945.

78 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), žádost o vydání osvědčení o účasti na národním boji za osvobození podle § 8 zákona č. 255/1946 Sb., G Čs. politický vězeň.

79 Na základě nařízení říšského ministra spravedlnosti ze dne 7. srpna 1940 skončilo projednávání případů velezrady a zemězrady na území Protektorátu Čechy a Morava, kde původně spadaly do kompetence německých soudů. Řízení o nich převzal vrchní zemský soud ve Vratislavi, u nějž byl činný jeden senát Lidového soudního dvora v Berlíně. Projednávání politických věcí mimo protektorátní území mělo zabránit rozšiřování informací o českém odboji mezi domácí veřejností. Viz Moravčík, Ctibor: Organizace soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava. Brno 1993, s. 28.

80 Vlček, Lukáš: Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie. *Securitas Imperii* č. 1, 2011, s. 144–167, s. 163.

81 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Geschäftszeichen: 556 b 416/42, Prag, den 15. VI. 1943, s. 1.

82 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), příloha k čj. ASU-1042/95, Memorandum an den Herrn Reichskanzler Adolf Hitler in Berlin, 22./6. 1943, s. 1.

83 Munk, Jan: 70 let Památníku Terezín. Terezín 2017, s. 3.

84 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Úmrtní list – oznámení, v Terezíně dne 23. listopadu 1945, velitel internačního tábora.

Teoretik války a armádní doktríny

Hlavní teoretické úvahy o povaze války a výstavbě armády obsahuje knižní text *Válka a my*, jež Jan Karlík vydal společně s Radolou Gajdou již v roce 1927. Výňatky z této knihy zároveň uveřejňoval Karlíkův list *Lech*. Myšlenky a závěry zde uveřejněné lze směle zařadit do oblasti teorie vojenské vědy a vojenského umění. Opírají se o východisko, které oba autoři definovali jako válečnou filozofii. Označili ji přímo za vlastní jádro celého vojenství, jeho nejobtížnější a nejsofistikovanější myšlenkovou část vycházející z precizních a abstraktních definic. Soudili, že až na tomto základě je možné kupit stavební prvky vlastní československé vojenské doktríny. Válečnou doktrínu definovali v tomto ohledu jako systém a soubor všech metod nezbytných k organizaci odborné práce na poli vojenství.⁸⁵ Domácí doktrína pak musela zohledňovat veškerá národohospodářská, zeměpisná a národnostní specifika naší republiky vzniknuvší v geopolitické situaci po konci I. světové války. Jinak řečeno, Gajda s Karlíkem volali po přesném pojmenování všech zvláštních podmínek, za nichž by mladá čs. branná moc musela v příští válce bojovat. Neopomněli též zdůraznit, že takovéto ideové osamostatnění československé armády prosazovali i oni dva a museli za to zaplatit odchodem z aktivní služby.⁸⁶

Gajdovo a Karlíkovo pojetí války jako sociálního fenoménu reflektovalo jak jejich zkušenosti z I. světové války, tak i vynikající vzdělání z pařížské válečné školy. Ozbrojený konflikt chápali jako výslednici hospodářských sil národa, jeho ideologie, psychologických momentů a osudových východisek, které rámuje vývoj celé lidské civilizace. Považovali ji nejen za výsledek racionálních úvah vedení jednotlivých států, nýbrž i jako proces způsobený emocionálními důvody. Zdůrazňovali hospodářskou a technickou podmíněnost moderní války, kdy kvalita i kvantita válečného materiálu všeho druhu měly mít stále větší vliv na dosažení vítězství v ozbrojeném střetu. Dokonce formulovali stanovisko, dle něhož hospodářská válka bude převažující formou budoucího válečnictví⁸⁷ a k použití zbraní dojde až poté, co se ekonomické potenciály obou válčících stran vyrovnají.⁸⁸ Příští válka tedy dle Gajdových a Karlíkových vizí představovala hospodářskou izolaci nepřítele vedoucí až k jeho totálnímu hospodářskému zhroutilí. Velmi přesně též předpověděli podobu příštího světového konfliktu, v němž očekávali soustavné vyhlazování civilního obyvatelstva i daleko za frontou jako součást nového vojenského „umění“.⁸⁹ Jeho podobu však nedefinovali, protože teprve dynamika války

85 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 36.

86 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 3–4.

87 Gajda, R. – Karlík, Jan: *Duch války*. *Lech*: list českého liberalismu 29–30, 1927, s. 4.

88 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 14–15.

89 Gajda, R. – Karlík, Jan: *Jak budou příští války vypadat?* *Lech*: list českého liberalismu 25, 1927, s. 4.

jako konkrétní poměr duchovních i hmotných sil válčících stran vyformuje podobu příštích vojenských operací.⁹⁰

Generál Gajda i dr. Karlík nezůstali pouze na povrchu obecných teoretických postulátů, ale formulovali i základní východiska československé armádní doktríny tak, jak by měla ovlivňovat výstavbu čs. branné moci. V jejich společném díle *Válka a my* se této problematice věnovala závěrečná pasáž s výmluvným názvem *Unum necessarium*.⁹¹ Tvrdé kritice podrobili brigádní systém, jenž drobil armádu na mnoho menších celků s nenaplněnými početními stavy. Divize⁹² vytvořené na základě příliš vysokého počtu brigád pak dle jejich názoru představovaly těžkopádné celky nezpůsobitelné k pružnému vedení operací. Odmítli dále zastaralý výcvikový systém neodpovídající individuálnosti soudobých operací, specializaci jedinců i jednotek a technizaci vedení boje. Stejně se s despektem vyjadřovali o personálním systému armády, zejména o povyšování do vyšších hodností, které byly doslova přeplněny mladými lidmi s různě propočítanou služební dobou. To, co Radola Gajda a Jan Karlík neuznávali zcela zásadně, byla pasivita čs. branného systému ve vztahu k branné přípravě, konkrétně z hlediska předvojenské a polovojenské výchovy. Československou vojenskou správu v tomto ohledu označili za zcela bezradnou.⁹³ Jan Karlík osobně však neupíval na pouhém negativismu a jednostranné kritice, ale naopak aktivně publikoval řešení v podobě alternativních návrhů.

Unifikace československé branné moci

V optice návrhů na reformu československého branného systému stojí za zmínku již naznačené Karlíkovi úvahy o unifikaci, a to zejména velícího důstojnického sboru, které rozvíjel v první polovině 20. let. Knižně vyšly pod názvem *Unifikace a personální systém naší armády* (1924). Karlíkovo volání po úplné unifikaci vycházelo z toho, že čs. brannou moc tvořili po 28. říjnu 1918 bývalí rakousko-uhersí vojáci, příslušníci ruských, francouzských či italských legií a domácí dobrovolníci, včetně sokolských oddílů. Problém dále komplikovaly četné osobně motivované spory mezi legionáři a domácím důstojníky.⁹⁴ Ti první opírali své nároky na služební postup o bojové zásluhy, jimiž podpořili vznik republiky. Bývalí rakousko-uhersí důstojníci zase zdůrazňovali svou odbornou nadřazenost. Jan Karlík chápal pod pojmem

---

90 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 57.

91 Význam: jediné potřebné.

92 *Divize je základní jednotka organizační, neměnné stavby, se všemi předpoklady samostatného bytí a boje. Divize jest jednotka bojová, taktický orgán, jehož úlohou jest uváděti v boj a souřadovati úsilí jednotlivých druhů zbraní.* Viz Klecanda, V.: *Divize v boji*. Důstojnické listy č. 50, roč. II, v Praze dne 15. prosince 1922, s. 1.

93 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 132–133.

94 Koldinská, M. – Šedivý, I.: *Válka a armáda v českých dějinách: sociohistorické črty*. Praha 2008, s. 159.

unifikace zejména vytvoření jednotného kariérního řádu s jasně a dopředu určeným kritériem pro hodnostní a funkční postup důstojníků⁹⁵ a rotmistrů z povolání.⁹⁶ Jednalo se tedy v jeho pojetí o poněkud jiný proces, než jak je chápána unifikace čs. armády v poválečné historiografii,⁹⁷ tedy o prosté sloučení domácích a legionářských pluků probíhající přibližně od konce roku 1919 do března 1922.⁹⁸

JUDr. Karlík nezůstal pouze u plané kritiky a vypracoval vlastní unifikační návrh, který vycházel z kombinace pozitivních a negativních kvalifikačních činitelů (korelátů)⁹⁹ pro hodnocení nároků na hodnostní a funkční postup. Pozitivní koreláty dělil na subjektivní (hodnocení nadřizovým), objektivní (vzdělání, vojenské kurzy, věk atd.) a individuální (např. válečné zásluhy). Za negativní kvalifikační činitel navrhoval použít například soudní či kázeňské tresty nebo neúspěch u předepsaných zkoušek.¹⁰⁰ Na základě pozitivního korelátu se body přičítaly, negativní pak představoval jejich odečet. Tak například:

Domácí kapitán, s tímž kvalifikačním popisem s vojenskou akademií, úplným vzděláním středoškolským, 32 roků stár, s 13 služebními léty a 6 letým pobytem v poslední hodnosti, s 8 měsíci kursů zbraní, trestaný toho roku disciplinární ztrátou 40 bodů, s korelátem sankcí 60 bodů, měl by:

$420+280+300+320+130+60+72-40-60=1482$ body¹⁰¹

Nejvyšší bodové ohodnocení přiznával za absolvování válečné školy, respektive za civilní vysokoškolské vzdělání. Na základě výsledného hodnocení Karlík navrhoval důstojníky seřadit dle celkového bodového součtu do seznamů dle druhů zbraní a dosažené hodnosti. Samotné povyšování mělo probíhat vždy jednou ročně k 1. květnu dle bodového stavu k 1. lednu téhož roku.¹⁰² Skončit tak měla převažující strnulá praxe automatického služebního postupu na základě odsloužených let bez ohledu na reálné důstojníkovy kvality, schopnosti a úroveň vykonávané služby. Jan Karlík si od svého návrhu sliboval zvýraznění všech individuálních kvalit uchazečů o povýšení, a tudíž nastolení více objektivního

95 Karlík, Jan: Unifikace. Důstojnické listy č. 39, roč. III, v Praze dne 28. září 1923, s. 1–2.

96 Karlík, Jan: O postavení a úkolech rotmistrů naší armády. Praha 1927, s. 45–46.

97 Vznik unifikované armády byl chápán na různých úrovních a z různých hledisek. V materiálním slova smyslu se unifikací chápalo i zavedení jednotné výzbroje. Viz Bílek, Jiří a kol: Vojenské dějiny Československa (1918–1939) III. díl. Praha 1987, s. 101–102.

98 Sander, Rudolf: Přehled vývoje československé vojenské správy v letech 1918–1939. Historie a vojenství č. 3, 1965, s. 361, s. 359–402.

99 Karlík, Jan: Unifikace a personální systém naší armády. Praha 1924, s. 142.

100 Karlík, J.: Unifikace a personální systém naší armády, s. 143.

101 Karlík, J.: Unifikace a personální systém naší armády, s. 144.

102 Karlík, J.: Unifikace a personální systém naší armády, s. 146.

personálního stavu. Z toho důvodu zcela odmítal případy mimořádného povyšování bez ohledu na pořadí, které označoval za osobní protekci či morální korupci v armádě. V souhrnu se nejednalo o nic menšího, než o návrh předchůdce zpracovaného karierního řádu¹⁰³ pro vojáky z povolání tak, jak existuje v současné Armádě České republiky.

České vojenské zřízení (alternativní branný systém)

Jan Karlík se stal i autorem návrhů na modifikaci československého státního zřízení v případě válečného stavu. Obsahovala je již zmíněná monografie *Válka a my* (1927) a dále kniha *Zákon o obraně státu* (1930) jako její upravená reedice. Navrhl pro tuto dobu vytvoření vrcholného exekutivního orgánu pro vojenskou správu státu,¹⁰⁴ který nazval Radou národní obrany.¹⁰⁵ Rozhodující roli v Radě přisuzoval prezidentovi republiky, jemuž by ústava přiznávala výjimečné pravomoci rovnající se v podstatě postavení diktátora. To se však nemělo týkat vlastního vedení vojenských operací, které by spadalo do kompetence samostatného vrchního velitele. Doktor Karlík navrhoval konstituovat Radu v širším i užším složení, přičemž do širšího rámce považoval za vhodné začlenit též zástupce politických stran dle stanoveného delegačního klíče. V užší podobě jeho návrh hovořil o Nejvyšší radě národní obrany,¹⁰⁶ kde za prezidentova předsednictví měli zasedat vrchní velitel, velitel logistické armády, předseda vlády a předsedající obou sněmoven parlamentu.

Karlíkův návrh zmiňoval dále možnost konstituování tak zvané válečné rady, jež by byla povolána k rozhodování o způsobu vedení válečných operací a k posuzování jednotlivých operačních plánů z hlediska účelnosti a vhodnosti. Jednalo se tedy o orgán, jež mohl zasahovat do rozhodování vrchního velitele. JUDr. Karlík navrhoval již v roce 1927 a opakovaně v roce 1930 nutnost vydání zvláštního zákona o obraně státu,¹⁰⁷ z jehož legislativního základu by činnost Rady za válečných okolností vycházela, a jenž by komplexně vymezil činnost státních orgánů ve věcech obrany.¹⁰⁸ Stojí za to připomenout, že zákon o obraně státu se součástí československého právního řádu stal až o mnoho let později, konkrétně v roce 1936.¹⁰⁹

---

103 Mičánek, František: Úvahy nad karierním řádem. Dostupné z: <<https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/uvahy-nad-kariernim-radem>> [19. 7. 2021].

104 Gajda, R. – Karlík, Jan: Rada Národní Obrany. Lech: list českého liberalismu 12, 1927, s. 4.

105 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 123.

106 Gajda, R. – Karlík, J.: *Válka a my*, s. 128.

107 Karlík, Jan: *Zákon o obraně státu: studie k otázce státní válečné diktatury*. Praha 1930, předmluva ke 2. vydání.

108 Karlík, J.: *Zákon o obraně státu: studie k otázce státní válečné diktatury*, s. 129.

109 Zákon ze dne 13. května 1936 o obraně státu č. 131/1936 Sb. z. a n.

Jan Karlík publikoval též vlastní koncepci branného systému, a to pod titulem *Náš branný systém, jakým jest a měl by být* (1924) a *Zákon o branné průpravě* (1930). Hovořil v tomto kontextu dokonce o svébytném českém vojenském zřízení. V něm měla důležitou roli hrát branná předvojenská příprava,¹¹⁰ která se měla stát předpokladem pro snižování doby činné služby. Tu chtěl Karlík ve svém návrhu individualizovat na základě národnostních,¹¹¹ vzdělanostních a služebních kritérií aplikovaných na povolávané brance (např. druh zbraní). Cílová základní průměrná doba představovala 11 měsíců s alternativami dlouhými 17 či naopak 7 měsíců.¹¹² Delší služba se plánovala například pro negramotné tak, aby při vojenském výcviku mohli absolvovat též nutné základní vzdělání. Na kratší dobu měli být naopak povolováni branci schopní sloužit beze zbraně či v pomocných službách, a to z důvodu jednoduchosti výcviku. Průměrné zkrácení prezenční služby Karlík svazoval se zkvalitněním důstojnických a poddůstojnických (zejména středoškolských) kádrů, tedy provedením již zmíněné personální unifikace. Díky této variabilitě bylo zřejmé, že mírový stav armády nemohl vykazovat v průběhu výcvikového roku konstantní počty. Karlík však považoval z hlediska potřeb obrany Československa za nemožné, aby stavy klesly pod dolní hranici 100 000 mužů a naopak horní mez pro něj představovala armáda o 170 000 příslušnících.¹¹³

Dle Karlíkových představ měla mít armáda nejen funkce vzdělávací a socializační, nýbrž také národohospodářské. U druhů zbraní vyžadujících pouze kratší výcvik chtěl Karlík převést část mužstva k veřejně prospěšným pracím.¹¹⁴ Systém dr. Karlíka počítal také s využitím miličních prvků, a to ve formě pravidelného výcviku záložníků v místě svého bydliště v rozsahu minimálně čtyř hodin měsíčně. K tomu účelu měly sloužit miliční teritoriální útvary se schopnostmi okamžité pohotovosti a mobilizace. Po jejím vyhlášení bylo jejich určení jednoznačné, tedy strážní služba u důležitých objektů, železnic a ostraha hranic.¹¹⁵ Jejich neúplnou bojovou hodnotu nahrazovala plánovaná schopnost rychlé mobilizace a odchodu do míst nasazení, a to v řádu hodin. Věkové rozmezí pro zařazení do rámce uvedených jednotek představovalo rozmezí od 30 do 70 (!) let.¹¹⁶ Jejich vyzbrojení mělo proběhnout až bezprostředně před odchodem k plnění bojových úkolů a službu zde mohli dobrovolně konat i nevojáci, tedy osoby bez absolvované prezenční služby.

110 Karlík, Jan: *Náš branný systém, jakým jest a měl by být*. Praha 1924, s. 98 a násl.

111 Karlík, Jan: *Zákon o branné průpravě: náš branný systém, jakým jest a měl by být*, Praha 1930, s. 159.

112 Karlík, J.: *Náš branný systém, jakým jest a měl by být*, s. 151–152.

113 Karlík, J.: *Náš branný systém, jakým jest a měl by být*, s. 161.

114 Karlík, J.: *Zákon o branné průpravě: náš branný systém, jakým jest a měl by být*, s. 163.

115 Karlík, J.: *Náš branný systém, jakým jest a měl by být*, s. 166.

116 Karlík, J.: *Náš branný systém, jakým jest a měl by být*, s. 167.

Novátorem v oblasti taktiky a použití moderních zbraní

Jan Karlík nebyl jen teoretikem války a nerozvíjel pouze zásadní úvahy o možné podobě československého branného systému. Díky svým bojovým zkušenostem z I. světové války publikoval ve 20. letech v odborném tisku úvahy k jádru vojenského „řemesla“, tedy z odboru vojenské taktiky. Pozornost věnoval zejména úloze pěchotních automatických zbraní, jejich využití a organizaci v samostatné větší útvary. Požadoval, aby pěchota, tehdejší „královna zbraní“,¹¹⁷ byla náležitě dotována zejména kulometry. Ty chápal jako zbraně ryze defenzivní, což považoval pro úkoly čs. branné moci jako mimořádně vhodné. Vycházel bezpochyby ze svých osobních zkušeností ze západní fronty roku 1918, kde nemnoho kulometů dokázalo spolehlivě decimovat útočící vlny pěchoty.¹¹⁸ Hromadnou účinnost kulometné zbraně ostatně poznali čs. legionáři na všech frontách I. světové války, kdy se jí přisuzovala palebná síla 50 výborných střelců (!).¹¹⁹ Automaty proto navrhoval Jan Karlík včlenit do každé nižší pěchotní jednotky a tomu přizpůsobit veškerý výcvik a přípravu vojsk. Požadoval dále konstrukci účinnějšího druhu kulometu s velkou průbojností a dostřelem, který by díky větší přesnosti střelby sloužil pro speciální úkoly. Navíc Karlík navrhnul postavit tři ryze kulometné prapory, jež by měly v ozbrojeném střetu hrát strategickou úlohu.¹²⁰ Pro podmínky poloviny 20. let minulého století se jednalo o požadavek velmi revoluční.

Jan Karlík věnoval zvláštní pozornost otázce těžkých kulometů, kterými chápal automatické střelné zbraně o ráži 13 mm a více. Právě ty měly překonat malý dostřel a nedostatečnou přesnost tehdejších kulometů lehkých.¹²¹ Zamýšlel je využít pro posílení pěchoty zejména pro boj s tanky, které byly poprvé nasazeny v masovém měřítku dne 20. listopadu 1917 na západní frontě u Cambrai. Aby kulomet mohl obrněnce efektivně ohrozit, zamýšlel jej Karlík vybavit dlouhou hlavní velké ráže, jež by sloužila ke střelbě se zvláštními velmi průbojnými náboji. Správně předvídal, že hromadné nasazení tanků se v příštích válkách stane naprosto klíčovou záležitostí. Při vybavení velkorážného kulometu dokonalejší zaměřovací technikou předpokládal, že je mimořádně vhodnou zbraní pro střelbu po nízko letících letadlech, zejména proti bitevnímu letectvu určenému pro ničení na zemi operujících pěchotních útvarů. Větší výkonnost kulometu měl překonat i rozvoj pancéřování

---

117 Ripp, Evžen: Naše družstvo – bojový hlouček. *Vojenské rozhledy* č. 5, 1922, s. 262, s. 257–263.

118 Frankland, Noble: *Encyklopedie vojenství: od I. světové války do konce studené války*. Praha 2013, s. 69–70.

119 Návrh na kulometný cvičební řád československého vojska na Rusi. Irkutsk 1919, s. 5.

120 Karlík, Jan: Úkol pěchotních automatických zbraní a jejich organizace v samostatné větší útvary. *Vojenské rozhledy* č. 7–8, 1925, s. 359, s. 340–359.

121 Macháček, J.: Moderní výzbroj pěchoty v cizině (Pokračování). *Důstojnické listy* č. 32, roč. III, v Praze dne 10. srpna 1923, s. 1.

na letounech v oblasti pohonné jednotky i posádky, který Karlík správně předvídal. Nevyhýbal se ani futuristickým úvahám o vývoji kulometného děla,¹²² jež by kombinovalo velkou ráží s vysokou kadencí střelby.

Závěrem

Smrtí na terezínském popravišti Karlíkův životní odkaz neupadl v zapomnění, a to i přes veškeré rozporuplné činy vyvěrající z jeho až příliš originální osobnosti. Ětos činů příslušníka 1. i 2. odboje pochopila samozřejmě Karlíkova rodina. Manželka Zina o manželově odbojové činnosti velmi dobře věděla, ale při výslechu na gestapu houževnatě a obratně zapírala. Nejstarší syn Jan pokračoval po otcově zatčení neohroženě v ilegální činnosti a založil další skupinu NOS, která aktivně bojovala roku 1945 v pražském květnovém povstání. Sám uprchl před zatčením na Slovensko a vstoupil zde do řad Svobodovy armády. Syn Lubomír nezůstal pozadu a v revolučních dnech bojoval v Praze se zbraní v ruce, přičemž nejmladší Oldřich v pražských ulicích ošetřoval a odvážel raněné.¹²³ Nejstarší bratr Karlíkovy ženy Rudolf zaplatil za činnost v organizaci NOS v Plzni smrtí v Mauthausenu, stejně jako Karlíkův švagr plukovník Kurz, jenž byl za ilegální činnost na Moravě popraven.

Po skončení války Zina Karlíková usilovala o vydání osvědčení dle zákona¹²⁴ o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národní boje za osvobození,¹²⁵ přičemž o zásluhách svého mrtvého manžela neměla žádné pochybnosti. O uznání Karlíka za odbojáře a politického vězně dokonce požádala cestou jeho kanceláře již v srpnu 1945 i samotného prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše. V roce 1947 pak MNO – Kancelář čs. legií¹²⁶ potřebné osvědčení skutečně vydala.¹²⁷ Na základě něj byl Jan Karlík v době od 16. března 1939 do

122 Karlík, Jan: Otázka těžkých kulometů (13 mm a více), jejich význam, použití v boji a zařazení u pěchoty. *Vojenské rozhledy* č. 11, 1926, s. 550, s. 547–554.

123 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), Národní obranný svaz, prohlášení ze dne 15. 3. 1947, s. 2.

124 Zákon ze dne 19. prosince 1946 o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození č. 255/1946 Sb. z. a n.

125 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), MNO Kleg. 1947, čj. 88867-Ka-267-1947, žádost přijata dne 21. 7. 1947.

126 V letech 1946–1949 byla realizací zákona pověřena MNO-Kancelář čs. legií. Samotná Kancelář čs. legií byla ve 20. letech přičleněna k MNO a přímo podřízena ministru národní obrany. Blíže k tomu viz Baláž, Julius – Minařík, Pavel: Dokumentace související s vyřizováním agendy spojené se zákonem č. 255/1946 Sb., uložena ve VHA. Ročenka 2015: Vojenský historický archiv, 2016, s. 30–49, s. 32.

127 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), druhopis souhlasící s originálem čj. 88867/1947 ze dne 12. listopadu 1947.

8. dubna 1942 prohlášen za účastníka domácího odbojového hnutí a poté až do okamžiku násilné smrti z rukou nacistických okupantů za čs. politického vězně. Tím došlo k právnímu i morálnímu očištění jeho osoby a uznání jeho nemalých osobních obětí. Pochybnosti o jeho oddanosti demokratickým ideálům první republiky však nebyly odstraněny ani v tomto po Karlíkově smrti probíhajícím řízení.¹²⁸ I z důvodu těchto přetrvávajících nejasností podal 16. února 1995 jeho nejmladší syn, již zmíněný prof. dr. Lubor Karlík, opětovnou žádost o vydání osvědčení podle zákona 255/1946 Sb. Oddělení pro vydávání osvědčení Ministerstva obrany ČR¹²⁹ pak plně potvrdilo výsledky předchozího řízení.¹³⁰

I přes tyto rozpory byl Jan Karlík již 16. února 1946 vyznamenán Československým válečným křížem 1939¹³¹ in memoriam.¹³² O jeho vlasteneckém smýšlení a osobní odvaze tedy nemůže být pochyb, protože kříž se uděloval za provedení vynikajícího výkonného nebo velitelského činu nebo za obětování vlastního života při jeho provedení.¹³³ JUDr. Karlík představuje v historickém kontextu velmi originální symbiózu právníka, aktivního vojáka i velmi samostatného vojenského teoretika. Jeho nadání lze považovat za všestranné a zároveň současníky nedocenené a dnes dokonce téměř zcela zapomenuté. K tomu zajisté přispěla i jeho poněkud kontroverzní veřejná politická činnost, kterou do značné míry podmiňovalo jeho excentrické osobnostní založení. To však v souhrnu nesmí znehodnocovat pohled na Karlíkův odborný odkaz i nepochybnitelné osobní strádání, kterým přispěl k boji za československou státnost.

---

128 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), například značka M-686 ze dne 19. června 1946 nebo čj. 1289/46 SNB – velitelství stanice Dolní Kralovice, příloha č. 3 ze dne 23. července 1946.

129 Baláž, Julius – Minařík, Pavel: Dokumentace související s vyřizováním agendy spojené se zákonem č. 255/1946 Sb., uložena ve VHA. Ročenka 2015: Vojenský historický archiv, 2016, s. 30–49, s. 46–47.

130 VHA Praha, osobní spis účastníka národního boje za osvobození podle zákona č. 255/46 Sb. (čj. 88867/47), věc: zaslání druhopisu, čj.: 1241/1995.

131 Kříž byl zřízen nařízením čs. londýnské vlády ze dne 20. 12. 1940, č. 4/1941.

132 VHA Praha, fond MNO, I. odb., sign. 90 1/23-82, podklady k udělení čs. vál. kříže 1939; dále tamtéž záznam v kartotéce vyznamenaných osob (čs. válečný kříž 1939 in memoriam).

133 Vojenský historický ústav Praha: Československý válečný kříž 1939. Dostupné z: <<http://www.vhu.cz/exhibit/ceskoslovensky-valecny-kriz-1939/>> [21. 7. 2021].

JUDr. Jan Karlík (1895–1944). A Forgotten Figure of the Czechoslovak Military Science

All of the dramatic events of the first half of the 20th century affected JUDr. Jan Karlík. Although he had no personal disposition for military service, he actively participated in the fighting on the Great War fronts. Not only did he acquire battle-field experience, but he also received an excellent specialised military education. He eventually used all of it as a member of the Czechoslovak Legion in France and thus contributed to the establishment of an independent state. Although he remained in the new Czechoslovak Army after the war, his disputes with political and military leaders of the time constantly worsened. At last, he left the armed forces, but did not cease his diligent research and publishing in the field of military science and military theory. Politically, he drew closer to the Czechoslovak far right, even though he again kept his distance and went his own direction. During World War Two, he actively participated in the anti-Nazi resistance movement, risking his own life and the lives of his closest relatives. At long last, he was executed and despite his contradictory personality and political opinions, his family received recognition and accepted a special award for Karlík. His military-scientific beliefs published in the 1920s continue to have a permanent input in the profusion of ideas about the Czechoslovak theory of state defence, although they can be regarded as nearly forgotten today.